

KEEL JA LOOVUS

Algaja keeleõppija eesti keele oskuse toetamine
täiskasvanute vabahariduslikes huviringides

Soovitused õpiringi juhendajale

Projekt: Tools for Tutors

Projekti kaasrahastab Euroopa Liit Erasmus+ programmist

Co-funded by
the European Union

KEEL JA LOOVUS

Algaja keeleõppija eesti keele oskuse toetamine
täiskasvanute vabahariduslikes huviringides

Koostaja: Terje Kruusimaa

Illustratsioonid ja küljendus: Mait Luidalepp

Versioon: 2023

Projekti kaasrahastab Euroopa Liit Erasmus+ programmist

Tartu Rahvaülikooli õpiringides kohtuvad erinevas vanuses täiskasvanud õppijad, kes tahavad midagi uut õppida ja ka ühiselt aega veeta. Sageli toob ühine huvi kursusele kokku mitmest rahvusest õppijad, kelle eesti keele oskus võib olla vähene. Mõnikord puudub ka ühine võõrkeel, millest kõik aru saavad. Kuidas toetada eesti keele õppimist läbi loova tegevuse?

Käesolev väike soovitude kogu on mõeldud täiskasvanute õpi- või huviringi juhendajale, kes soovib oma koolitusel lisaks aine edasiandmisele toetada õppijate eesti keele oskust ehk püüda lihtsal viisil lõimida aine- ja keeleõpet.

Huviringis osalejate keeletase võib mõistagi olla erinev ja tõenäoliselt ongi. Enne koolituse algust peakski võimalusel välja selgitama, milline on õppijate keeletase. Kas ja kui palju peab õppe sisu kohandama? Kui õpiringis osaleja keeleoskus on veel vähene, peab juhendaja kohandama oma keelekasutust ja kasutama erinevaid vahendeid ja viise, et õppija arusaamist toetada ning samas looma õppijale võimalusi eesti keelt kasutada. Tunni sisu planeerides tasubki mõelda: 1. milliseid sõnu, sealhulgas erialatermineid, ja väljendeid ja tööjuhiseid (õpetuskeelt) ma tööprotsesside selgitamiseks kasutan, 2. kas mul on võimalik nendest sõnadest ja väljenditest arusaamist toetada kinesteetiliste (ettenäitamine, näitlemine, žestid)) või visuaalsete vahenditega (töövahendid ise, pildid, ikoonid, tahvlile, seinale või lipikutele kirjutatud sõnad), 3. kui palju ja mida õppijad praktilise tunnitöö käigus üldse rääkima peavad ja kas neid

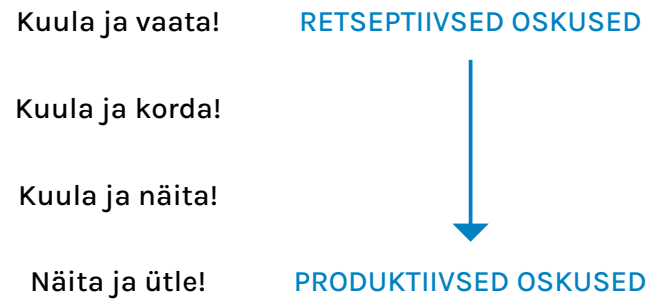
võimalusi oleks võimalik juurde tekitada, 4. kuidas osalejale keeleliselt jõukohaseid (loe: väga lihtsaid) suhtlusolukordi teadlikult juurde luua. Allpoololevad soovitusel on koostatud algajat keeleõppijat silmas pidades.

Mõistagi on õpiringi või huviringi juhendaja peamine ülesanne ikka oma aine õpetamine. Keeleoskuse toetamise mõttes on eesmärk täidetud, kui õpilane kasutab aktiivselt võimalust suhelda eesti keeles isegi siis, kui see õnnestub vaid osaliselt. Peamine on, et õppija oleks aktiivne ja üritaks!

Oluline on suunata õppija **eesti keelt päriselt kasutama** - eesti keeles suhtlema. Algajate keeleõppijate puhul tähendab see eelkõige lihtsate küsimuste moodustamist (mudeli põhjal) ja samasugustele vastamist (mudeli põhjal), samuti lihtsal viisil millegi kirjeldamist (mudeli põhjal). Tõlkimine õppija emakeelde aitab õppijal aru saada, kuid see ei arenda eesti keeles suhtlemise oskust.

Olulised korralduslikud juhised ja kindlasti ohutusnõuded peab edasi andma õppijale arusaadavas keeles. Järgmiseks peaks õppijatega koolituse alguses (ükskõik mis keeles) **kokku leppima, et selles tunnis püüame rääkida eesti keeles**. Kasvõi natuke. Oluline on endale kindlaks jääda. Kui õppijad küsivad inglise või vene keeles, vasta võimalusel aeglaselt, lühidalt ja selgelt eesti keeles.

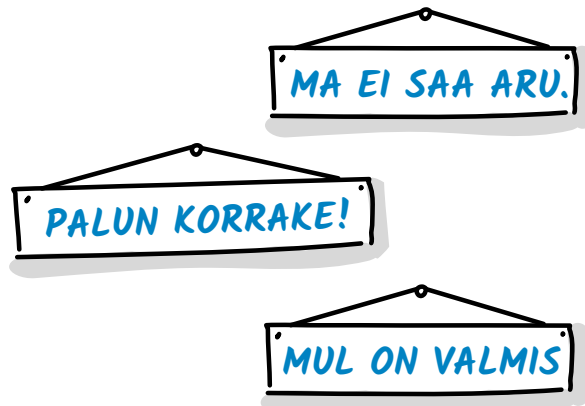
Enne seda, kui õppija suudab uusi sõnu ise aktiivselt kasutada, peab ta neid korduvalt kuulma ja nägema / lugema (retseptiivsed oskused -> produktiivsed oskused). Ehk siis järjekorras: Kuula ja vaata! -> Kuula ja korda! -> Kuula ja näita! -> Näita ja ütle! või Kuula ja kirjuta!

Enne tunni algust mõtle läbi:

- ... Milliseid sõnu õppijatel õpiringi tegevuses osalemiseks vaja läheb? Millest nad peavad aru saama (töövahendid, materjalid)?
- ... Milline on õpetuskeel? Nt lõigake, katke pinnad vms
- ... Milliseid lisavahendeid ma vajan, et sõnu õppija jaoks „nähtavaks teha“? Kas ruumis on tahvel või suurem paber? Markerid, post-it lipikud.
- ... Kas mul oleks aega valmistada ette nt pildi- ja sõnakaardid vajaminevate sõnade kohta? NB! Seda võivad teha ka õppijad ise! Sõnakaartidel ei pea sugugi olema ainult nimisõnad, vaid näiteks ka erinevad fraasid, mida õppijal võib vaja minna.

Näiteks:

- ... Kas mingid töökäsed on võimalik piltidena esitada?
- ... Kas ma saaksin luua õppeprotsessis olukordi, kus õppijad peavad omavahel või juhendajaga eesti keeles suhtlema?

Kuidas algajat keeleõppijat huviringis toetada?

Järgnev soovitude loetelu ei ole mõistagi ammendav, iga koolitaja saab seda praktika käigus tekkinud tähelepanekutega täiendada.

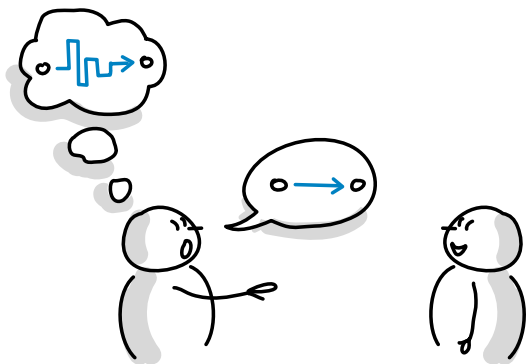

Loo kohtumise alguses mõnus õhustik, **tee keeleliselt lihtne ja rahulik tutvustusring**, kus igaüks ütleb midagi enda kohta eesti keeles. Algajate puhul võib see sageli olla ainult nimi ja näiteks, mis keelt keegi räägib või mis talle meeldib. Alusta alati endast! Algajale keeleõppijale on oluline anda mudel ette. Näiteks: „Tere! Minu nimi on Piret. Ma olen õpetaja. Ma räägin eesti keelt ja inglise keelt. Mulle meeldivad lilled.“ Kirjuta see ka tahvlile, kui võimalik.

1 Ole keeleteadlik õpetaja – lihtsusta oma keelekasutust!

Kui osalejate keeleoskus on veel algtasemel, saavad nad aru ainult igapäevaeluga seotud esmastest sõnadest ja fraasidest, ja sedagi juhul, kui kaaslane räägib aeglaselt. Keeletase, mida õpetaja kasutab, peaks olema vaid veidi kõrgem kui õppija keeletase. Et ennast õppija olukorda panna, kujutle näiteks olukorda, kus peaksid ise võõrkeeles selgitama nt matemaatikaülesande lahenduskäiku. Arvatavasti tunned, et sõnadest jääb puudu.

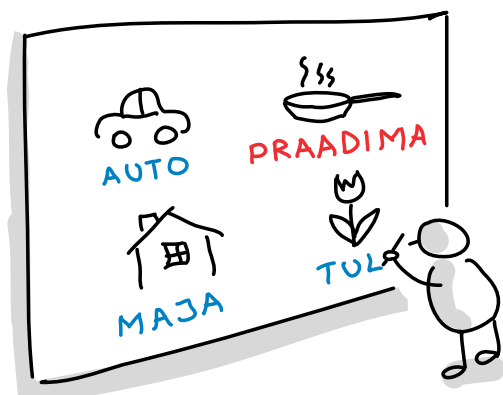
Seega:

- Räägi lühemate lausetega ja vähem, kui tavaliselt!
- Püüa rääkida aeglaselt ja selgelt! Tee pause!
- Korda mitu korda! (10 korda) – Ühe sama sõna või fraasi kordamine võimalikult mitmes kontekstis on keeleõpetajatele tuttav, aga võib huviringis tunduda alguses võõristav. Siiski on nii, et kui ütleme midagi ainult ühe korra, siis seda justkui polegi öeldud.
- Võimalusel proovi kasutada korduvaid lausestruktuure .
- Püüa teadlikult kasutada ühe tegevuse või eseme kohta kogu aeg sama sõna (nt alati nuga, mitte mõnikord väits), väldi sünonüüme!
- V väldi piltlikke väljendeid!
- Kindlasti kontrolli jooksvalt arusaamist! (nt valeväite esitamise abil: Kas see on pintsel? (osutades mingile muule esemele). Võta kummassegi kätte erinev tööriist ja ütle ühe nimetus. Õppijad osutavad õigele.
- Täiskasvanud õppija jaoks on väga ebamugav tunnistada, et ta ei saanud aru, vaatamata sellele, et selgitati juba kolmandat korda. Oleme seda kõik omal nahal tundnud. Kontekstis, kus õppija tunneb ennast vähese keeleoskuse tõttu niigi saamatumana kui tavaliselt, on see künnis veel madalam. Lisaks on teatud kultuurides eba viisakas eitavalt vastata. Seega peaks õpetaja kogu aeg kontrollima, kas temast saadakse aru.

2 Toeta mõistmist mitmel erineval moel!

Ainult kuulamisoskusele toetudes on väga raske võõrkeelsest jutust aru saada. Kasuta erinevaid meeli. Me teame, et on olemas erinevat tüüpi õppijaid (visuaalsed, auditiivsed, kinesteetilised; ka taktilised). Uuemate uurimuste kohaselt on igaühes meist kõik need tüübid mingil määral esindatud. Niisiis kergendab iga lisatugi võõrkeelest arusaamist tunda-valt. Mõtle näiteks võõrkeelse filmi puhul eestikeelsetele subtiitritele ja ekraanil toimuvale tegevusele. Nüüd aga kujuta ette, et ka subtiitrid on võõrkeeles, mida oskad vaid veidi. Siis ilma subtiitriteta võõrkeelset filmi. Ja lõpuks vaid kuuldemängu.

Õnneks on huviring praktiline ja nii ongi mõistmine paljuski läbi tegevuse juba toetatud. Lisaks on enne tunni algust hea aktiveerida õppijate senised teadmised. Siin aitavad taas lihtsad küsimused. Võib küsida, kas õppija on varem neid tööriistu kasutanud, kas ta teab nende nimetusi.

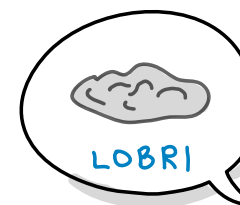
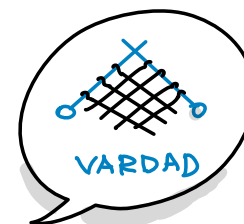
Mõistmise toetamine:

- Näita ette! Tehke koos läbi! Kasuta kehakeelt ja oma näitlejaoskust!
- Kasuta pilte ja esemeid!
- Loo rikas keelekeskkond, **tee keel klassiruumis nähtavaks!** Väga hästi töötab keelekümbeluses kasutatud võte, nn „**rääkiv sein**“. Kirjuta sõnad tahvlile ja lase ka õppijatel kirjutada tahvlile või vihikusse. Arusaamist toetab ka erinevate värvide kasutamine, nt **nimisõnad** sinisega ja **tegusõnad** punasega. Sõnad, millega tihti kokku puutume, jäävad sageli justkui iseenesest mällu.
- Koostage ühiselt piltsõnastik!
- Kui võimalik, alusta iga kohtumist taas sõna ja pildi/eseme kokkuviiimisega. (post-it kleepsud ja päris esemed või „rääkiv sein“). Võid tegevust varieerida ka nii, et iga õppija viib ühe sõna ja pildi kokku.
- Korda sama sõna mitmes erinevas kontekstis! Väga oluline on kasutatud sõna teadlikult korrata erinevas kontekstis. Näiteks kui räägite, kuidas me kasutame kontrasti, korrake seda sõna iga kord uuesti, kui näitate uut pilti.
- **Õppija emakeel võib samamoodi nähtaval olla!** Palu õppijal mõelda, kuidas on mingid kursusel kasutatavad asjad (nt roos ja tulp lilleseade kursusel) tema emakeeles. Kui rühmas on erineva emakeelega õppijaid, võib igaüks öelda oma emakeelsed sõnad.

3 Õpeta oma valdkonna oskussõnad, mida on tunnis vaja kasutada!

Igas valdkonnas on erialaterminid, millest peab aru saama, et oleks võimalik tegevusest osa võtta. Neid sõnu õppija tõenäoliselt varasemast ei tea. Neid peaks õpetama. (varras, karkass, lobri vms.) Õppijat ei ole samas mõtet üle koormata väga suure nimisõnade hulgaga, millel väljaspool klassiruumi kasutusvõimalus puudub.

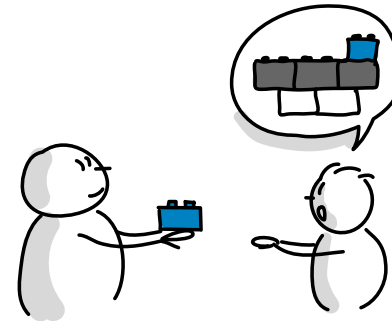
... tööjuhised piltides, olulise rõhutamine ja kordamine

4 Planeeri koolitus jõukohaselt!

Võõrkeelses keelekeskkonnas õppimine on õppijale väga väsitav ja ta ei pruugi julgeda öelda, kui on „reelt maha kukkunud“. Oleme õppijatena ilmselt kõik seda tunnet tundnud. Kui õppija tuleb riigist, kus ligipääs haridusele ei ole kõigi jaoks võrdne ning seetõttu on tema haridustee üsna varakult katkenud, on tema töömälu lühike. Seda pole treenitud. Seetõttu peaks lähtuma põhimõttest: Vähe korraga! Et õppija jõuavrusid säästa:

- Planeeri tund väikeste plokkide kaupa! Enamasti toimuvadki tegevused huviringis etappide kaupa ja see on väga hea!
- Planeeri ühte tundi vähem tegevusi kui tavaliselt. Osa aega võib kuluda mitmekordsele selgitamisele.
- Kui on plaanis mitu õppekohtumist, planeeri tund alati samsuguse ülesehitusega. Tegevuste ennustatavus kergendab arusaamist.

5 Püüa luua jõukohaseid võimalusi eesti keele kasutamiseks!

Kui pöördute õppija poole palvega: Räägi oma tööst! - siis on see algajale keeleliselt liiga raske ülesanne. Tal ei ole kohe võimalik väljendada kõike, mida ta tahaks. Õppijat aitab, kui ülesanne on keeleliselt toetatud (scaffolding), näiteks sobiv mudel (lause, fraas) või küsimus on juba ette antud. Selle asemel, et paluda õppijal lihtsalt rääkida oma valmis tööst, võib õppijalt näiteks küsida: Mis värvid sellel pildil on? Mis on sinu töö pealkiri?

Näiteid algajale õppijale sobivatest rääkimisülesannetest:

- Lihtsad küsimused. Kirjuta küsimus ka tahvlile või paberile!
Näiteks:
- Ruumis või pildil olevate asjade nimetamine või loetlemine. Nipp: kui palud õppijal laual olevaid töövahendeid nimetada, siis võid vahepeal järjekorda või paigutust muuta! See on hea mnemotehniline nipp. Näiteks: käärid, paber, liim,
- Numbrid. Mitu! Mis kell? Mis kell ma alustasin? Kui kaua aega kulus? Kui palju see kaalub? Kui suur see on? Mitu silmust? Mitu sentimeetrit?
- Kirjeldamine. Lihtsad omadussõnad võivad olla tahvil: pikk, lühike, kõrge, madal, ümmargune, kandiline, tume, hele
- Palved. Paluge osalejatel küsida töövahendeid eesti keeles.
Näiteks: „Palun anna käärid!
- Tööetappide kirjeldamine. Selleks kirjuta tööetapid lühidalt tahvlile või juba varem paberiribadele. Teisel korral kirjuta etapid vales järjekorras ja palu osalejatel õiges järjekorras öelda. Seejärel aja järjekord uuesti sassi.
- Valmis töö lihtsal viisil kirjeldamine näiteks lõpetamata näitelause abil. Näiteks: „Minu lilleseade teema onkevad.... . Kimbus on palju värveroheline.... ,kollane....
- Paarilise töö pealkirjastamine. Palu õppijatel liikuda ühe valmis töö juurest teise juurde ning kirjutada iga töö juurde post-it lipikule, mis võiks olla töö pealkiri või mis sõna neile tööd vaadates meelde tuleb. Too alati ka esimene näide.

- Variant B. Palu õppijatel ringi käia ja erinevaid töid vaadata. Seejärel palu õppijatel mõelda ühele valitud tööle pealkiri ja kirjutada see post-it lipikule, aga mitte öelda, millise töö pealkiri see on. Lipikud kogutakse kokku ja iga õppija valib kellegi teise kirjutatud pealkirja ning püüab mõistatada, millise töö pealkiri see on. Kui õppijad juba veidi eesti keelt räägivad, võib paluda neil oma valikut põhjendada. Näiteks: Mina arvan, et selle töö pealkiri / teema on talv, sest siin on palju sinist ja valget.
- Variant C. Teema asemel võib kirjutada ka värvi, mingi objekti või omadussõna.
- Lihtsal viisil võrdlemine. Näiteks: „See kimp on nagupäike.... : kollane ja ümmargune...“
- Seosta sõnu ja mõisteid, ka nt kudumine ja vardad, päike ja kollane....

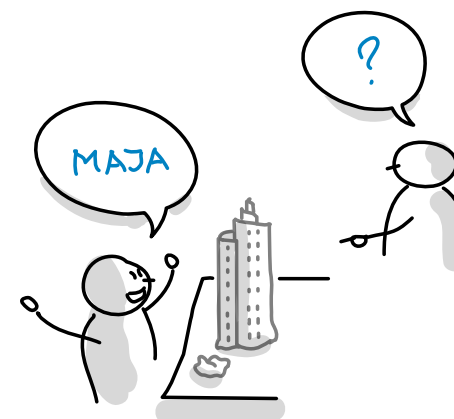
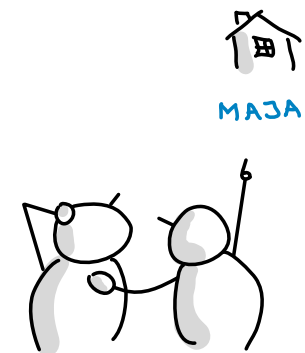
- Galeriituur. Õppijate tehtud valmis tööd seatakse klassis välja. Õppijad käivad ringi ja vaatavad töid. Suurema rühma puhul võib õppijad jagada paaridesse ja rühmadesse. Teisel ringkäigul on iga paari ülesanne küsida töö autori käest üks küsimus. NB! Taas on oluline anda mõned näitelaused ette. Näiteks: „Mis on sinu töö...?“
- Visualiseerimismeetod. Õppijatele võib kunstikursusel anda ülesande, kus õpetaja küsib mingi küsimuse või ütleb teema / märksõna ja õpilane joonistab suuliste vastuste asemel pildi, mida ta seejärel teistele selgitab.

Kui rühm on suurem, siis on soovitatav teha selliseid ülesandeid paaristööna, ei ole vaja alati õppijalt otse küsida.

6 Toeta õppija enesehinnangut!

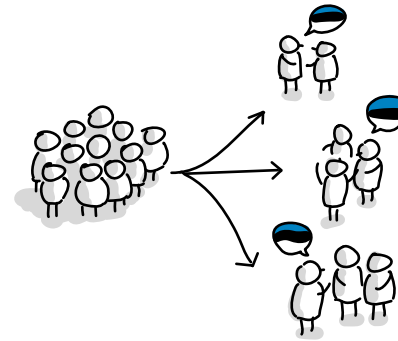
Õppija enesehinnangut toetab, kui tegevused on talle jõukohased. Õppijal tekib võimalus kogeda, et ma saan hakkama! Iga koolitaja tuleb oma aines sellega meisterlikult toime. Keeleoskuse toetamise mõttes on põhiline meeles pidada, et algaja õppija tuleb esialgu toime **väheselega!** Ära üllata õppijat, vaid püüa luua võimalusi (tuttavaid olukordi), kus ta saab varem õpitud fraase uuesti kasutada.

Loomulikult toetab õppija enesehinnangut, kui ta saab huviringis demonstreerida oma käelisi oskusi ja materjalitunnetust jne. Kõike seda, millega ta väga hästi toime tuleb vaatamata vähesele keeleoskusele.

Kui õppijate keeletase on erinev, ...

...siis peaks lähtuma nõrgemast õppijast. Tugevam õppija saab eelpool toodud ülesannetega iseseisvalt hakkama ja oskab neid laiendada. Kui on vaja moodustada paarid, siis sõltub olukorrast, kas moodustada paarid sarnase keeletasemega õppijatest (soovitav keeleoskuse arendamise mõttes) või erineva keeletasemega õppijatest. Tavaliselt eelistatakse viimast, kuna see tagab kiirema arusaamine tõlke kaudu. Samas muudab nõrgema õppija passiivseks.

Õpioskuste õpetamine on väga teretulnud!

Õppijatel võib soovitada ka kodus sõnu post-it lipikutele kirjutada, telefoniga pildistada vms. Sõnavara harjutamiseks on mitmeid toredaid veebikeskkondi, kus on tihti ka juba valmis sobivaid harjutusi, kuid nii õppija kui õpetaja saavad neid väga lihtsasti juurde teha. Näiteks Wordwall, Quizlet, LearningApps jt.

Inspireerivaid õpiringe!

Meie koolitajate tagasisidet:

 Küsisime Tartu Rahvaulikooli koolitajatelt, kas neil õnnestus lisaks oma ainele pisut ka eesti keelt õpetada / õppijate eesti keele kasutusvõimalust pakkuda? Ja kui õnnestus, siis mis võtet kasutasite?

Siin on vastused:

 Ikka õnnestus. Minu käsitöötundides oli väga rahvusvaheline seltskond ja kõikides nendes keeltes poleks ma nagunii osanud õpetada. Kuna tahvel oli käepärast, kirjutasin tavaliselt sinna termineid ja tehnikaid inglise ja eesti keeles. Õppijad lisisid siis, kuidas üks või teine asi nende emakeeles kõlaks. Vastastikune õpe. Üldiselt püüdsingi võimalikult eesti keeles rääkida. Lühikesed laused jäid päris hästi meelde, kui neid pidevalt korrata. Hästi tore võimalus oli. Tehke selliseid projekte ikka edasi.

 Hei. Kõigepealt eesti keeles üks või kaks lauset ja siis inglise keeles võimalikult eesti keelele lähedaselt. Palju sellest nüüd kasu õppijatel oli, aga minu inglise keel paranes kõvasti.

 Mina andsin lilleseadet ja kirjutasin tundides tahvlile sõnad inglise, vene ja eesti keeles. Neid erialased sõnasid kasutasime kõik tunnid mis meil koos olid. Mingit erilist tehnikat ja nippi mul polnud. Mõned inimesed rääkisid päris hästi eesti keelt.

Oli tore neid tunde teha.

 Meie tutvustasime portselanimaali, õpetasime lihtsamaid võtteid portselani kaunistamisel. Eelnevalt tegime väikese pilt-sõnastiku nendest sõnadest mida õpetamise käigus kasutasime. Värvide nimed, kasutatud õlid, pintslid jm vahendid, samuti nõude (tass, taldrik, vaas jne) nimetused. Püüdsime võimalikult palju kasutada ise eesti keelt, kui siiski midagi arusaamatuks jäi, palusime kasutada inglise keelt ja siis rääkisime sama jutu väga lihtsas eesti keeles üle. Enamusel oli juba kokkupuude eesti keelega olemas ja nad olid ülimalt püüdlivad. See kõik oli väga tore ja nende püüe õppida ning rääkida eesti keeles oli lausa südantsoojendav.

Loodan, et ka nemad nautisid protsessi ja said peale väikese ülevaate portselanimaalist võimaluse ka oma eesti keelt täiendada.

 Tere, meie õpilased olid väga tublid - valdavalt rääkisime eesti keeles ja muidugi ka kehakeeles. Kuna tegemist oli loovate teemadega, siis oli õpilasel võimalus vähem rääkida ja rohkem tegutseda aga meie üllatuseks kirjutasid kõik sõnu üles. Kui tuli ette uus sõna (käärid, varred, õied, paber), siis selle kirjutasime tahvlile ning hääldasime koos mitu korda. Kuna enamus käis paralleelselt ka eesti keele kursustel, siis oli neil sõnavara täienemise üle ainult hea meel.

Käesoleva väikese juhendi koostamisel on toetunud allpoololevatele allikatele:

- Aino-Maija Määttä (2021). MAAHANMUUTTAJIEN OHJAUS VA-PAASSA SIVISTYSTYÖSSÄ Sosiaalipedagogisen työtteen käsite ohjauksen jäsentäjänä. Pro gradu -tutkielma. <https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/24714/1617095970740449734.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- David Marsh, María Jesús Frigols (2010). LÕIMITUD AINE- JA KEELEÕPE. Eesti oludele mugandanud Kai Võlli, Peeter Mehisto ja Hiie Asser https://integratsioon.ee/sites/default/files/216_LAK_raamat.pdf
- Josef Leisen. Klett (2020) Handbuch Sprachförderung im Fach Sprachsensibler Fachunterricht in der Praxis https://www.klett-sprachen.es/downloads/20115/Umfangreicher_5FTeildruck_5Fals_5FDownload/pdf
- Liz Dale, Wibo van der Es, Rosie Tanner (2011). LAK-õppest õpetajale <https://harno.ee/sites/default/files/documents/2021-04/LAK-%C3%B5ppest-%C3%B5petajale.pdf>
- Keeleõppe mudel. Lõimitud aine- ja keeleõppe kohanemiskursus Edgar. Koostaja: Astangu Kutser rehabilitatsiooni Keskus https://www.astangu.ee/sites/default/files/media/keeleoppe_mudel_edgar_astangu_lpl.pdf
- Maire Kebbinau, Urve Aja. ÕPPIMINE JA ÕPETAMINE MITMEKULTUURLISES ÕPIKESKONNAS: KEELEKÜMBLUSPROGRAMMI NÄITEL https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/40602/Archimedes_keelekumbusprogramm.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Methodenpool für sprachsensiblen Fachunterricht. Veebileht. <https://www.mercator-institut-sprachfoerderung.de/publikationen/material-fuer-die-praxis/methodenpool/>
- Taina Wewer (2018). Kahdella kielellä kiitoon! Johdatus kaksikieliseen opetukseen Turun yliopiston Turun normaalikoulussa https://sites.utu.fi/tnk/wp-content/uploads/sites/26/2019/09/Kahdella_kielella_kiitoon-opas_TNK_2018.pdf
- Valeriya Shemyakina (2020). KUNSTI JA EESTI KEELE KUI TEISE KEELE ÕPPIMISE LÕIMIMINE PÕHIKOOLI KUNSTIRINGIS. Magistritöö <https://tase20.artun.ee/wp-content/uploads/2020/06/Magistrit%C3%B6%C3%B6-Valerya-16.05.pdf>

